

แนวทางการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดชายแดน : กรณีศึกษา
จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด

APPROACHES TO SOCIOECONOMIC REVIVAL IN THE THAILAND-CAMBODIA
LANDMINE BORDER AREA: A CASE STUDY OF SAKAEO, CHANTHABURI AND
TRAT PROVINCES

พิศิษฐ์ ดาวเรือง, พรทิwa อาชีวะ และ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์

Pisit Dawraung, Porntiwa Acheewa and Chaiyon Praditsil

สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Interdisciplinary Program for Sustainable Development

Faculty of Humanities and Social Science Rambhai Barni Rajabhat University

E-mail : pisit.d@rbru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพนธ์เรื่องแนวทางการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดชายแดน : กรณีศึกษา จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุ่นระเบิดในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดชายแดน 3 จังหวัดชายแดนภาคตะวันออก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิจัยเชิงการวิจัยแบบการสร้างสรรค์พื้นที่ วิจัยการดำเนินการวิจัยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า โดยเลือกกรณีศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ตำบลท่าข้าม อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ตำบลแหลมกลัด อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด และตำบลเทพนิมิต อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการทุ่นระเบิดในจังหวัดสระแก้วเป็นหน้าที่ของหน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรมที่ 1 การบริหารจัดการทุ่นระเบิดในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด เป็นหน้าที่ของหน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรมที่ 2/หน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรมกองทัพบก ร่วมกับองค์กรที่ไม่ใช่ของครของรัฐ (NGOs) โดยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาโครงการด้านเทคนิค การวิจัยพัฒนาและการสนับสนุนงบประมาณ และยังร่วมกับภาคีต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิด ซึ่งมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทุ่นระเบิด โดยมีกระบวนการบริหารจัดการทุ่นระเบิดดังนี้ 1) การฝึกอบรมกำลังพลก่อนการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างทักษะในเรื่ององค์ความรู้ด้านทุ่นระเบิด เทคนิคและวิธีการปฏิบัติงาน 2) การลงพื้นที่ปฏิบัติการ เพื่อตรวจค้นและทำลายทุ่นระเบิด 3) การรายงานผลการปฏิบัติการ เพื่อรับรองการเป็นพื้นที่ปลอดภัยจากทุ่นระเบิด เมื่อพิจารณาจากกระบวนการทำงานบริหารจัดการทุ่นระเบิดโดยภาครัฐที่ได้ร่วมกับองค์กรระหว่างประเทศ (NGOs) ภายใต้สนธิสัญญาต่อต้านทุ่นระเบิด พื้นที่ปลอดภัยจากทุ่นระเบิดได้ถูกพัฒนาไปเป็นพื้นที่สร้างโอกาสทางการค้าชายแดน ให้ภาคธุรกิจและกลุ่มผู้ค้า

ชายแดนเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ซึ่งในกระบวนการการทำงานต้องมีภาคีเครือข่ายที่มากกว่าเดิมเข้ามาร่วมในขั้นตอนของการวางแผนและการปฏิบัติการ เช่น ชุมชน ท้องถิ่น ผู้ประสบปัญหาที่ได้รับผลกระทบ เป็นต้น

คำสำคัญ: พื้นที่ทุ่นระเบิดชายแดน; แนวทางการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม; การบริหารจัดการทุ่นระเบิด

Abstract

The research paper is a part of doctoral dissertation entitle : Approaches to Socioeconomic Revival in the Thailand-Cambodia Landmine Border Area: A Case Study of Sakaeo, Chanthaburi and Trat Provinces. This paper aims to study the management of landmines in post- war zone along Thailand's eastern border. The research employs qualitative approach. The methodology involves hypotheses and frameworks designed from grounded theory study. The research methods included in-depth interviews and oral history interviews by collecting data from specific case studies in the area, namely, Thakam Subdistrict, Aranyaprathet District, Sa Kaeo Province. Thepnimit Subdisrict Pong Nam Ron District, Chanthaburi Province and Laem Klat Subdistrict, Mueang Distict, Trat Province. The results of the research show that mine management in Sa Kaeo Province is the responsibility of the First Humanitarian Mine Action Unit., while the management in Chanthaburi and Trat Provinces is the responsibility of the Second Humanitarian Mine Action Unit as cooperated with Royal Thai Navy in collaboration with an international non-government organization. The NGOs teamed up with the Units provides technical project consultants, implement research and development facility and budget support, also liaise with various parties in the minefield involved in landmine clearing and management. Furthermore, mine management processes are as follows: 1) personnel requires training before operations to build skills in mine knowledge techniques and methods of operation 2) field visits to search and abolish the mines in the target area and 3) reporting on the results of operations to ensure a safe area from landmines. Considering the process of mine management by the Thai government in cooperation with international organization under the Ottawa Treaty (1997), the safe minefield have been developed into areas which create opportunities for border trade permitting business sectors and border sellers to take advantage of the area. However, in the process of

working, several network partners are essential to participate in the planning and operation stage, for instance communities, local government body, mine victims, etc.

Keywords: landmine on border; socio-economic revival; landmine management

บทนำ

ปัญหาจากการพบทุ่นระเบิดและสรรพาวุธระเบิดที่ยังไม่ระเบิดจำนวนมาก จากสถานการณ์การสู้รบในอดีตตามแนวชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านที่หลงเหลือตกค้างอยู่ในบางพื้นที่ของประเทศไทย ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ถึงแม้ว่าสงครามจะสิ้นสุดลงและเข้าสู่สภาวะปกติ นานแล้วก็ตาม ทั้งนี้มีศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติร่วมกับองค์กรปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งสหประชาชาติ และองค์การความช่วยเหลือแห่งประชาชนชาวอร์เว ได้เริ่มสำรวจพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากทุ่นระเบิดตามแนวชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน 27 จังหวัด เมื่อปี พ.ศ. 2543 พบว่ามีพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากทุ่นระเบิดและสรรพาวุธระเบิดที่ยังไม่ระเบิด จำนวน 933 แห่ง รวมขนาดพื้นที่ 2,556.7 ตารางกิโลเมตร มีชุมชนที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนจากภัยทุ่นระเบิดจำนวน 530 หมู่บ้าน แยกเป็นหมู่บ้านตามแนวชายแดนไทย-เมียนมาร์ 9 จังหวัด (32 อำเภอ รวม 139 หมู่บ้าน) หมู่บ้านตามแนวชายแดนไทย-ลาว 9 จังหวัด (25 อำเภอ รวม 90 หมู่บ้าน) หมู่บ้านตามแนวชายแดนไทย-มาเลเซีย 2 จังหวัด (3 อำเภอ รวม 4 หมู่บ้าน) และหมู่บ้านตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา 7 จังหวัด (24 อำเภอ รวม 297 หมู่บ้าน) ภัยจากทุ่นระเบิดได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่และความปลอดภัยของราษฎร จำนวน 503,682 คน เช่น การเสียชีวิตและการได้รับบาดเจ็บ การสูญเสียแขน ขา และอวัยวะอื่น ๆ เป็นต้น (ศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ. 2563 : 12-13) สำหรับเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดในจังหวัดชายแดนภาคตะวันออกของประเทศไทยซึ่งติดกับประเทศกัมพูชา ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราดนั้น มีพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากทุ่นระเบิดรวมทั้งสิ้น 1,943.6 ตารางกิโลเมตร ประชาชนได้รับผลกระทบ 216,034 คน ใน 24 อำเภอ 297 หมู่บ้าน โดยกรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว มีพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ 181.6 ตารางกิโลเมตร จังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ 99.4 ตารางกิโลเมตร และจังหวัดตราดมีพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ 312.8 ตารางกิโลเมตร (ศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ. 2563 : 12)

ความสูญเสียและความเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงอันตรายและภัยพิบัติจากทุ่นระเบิดและสรรพาวุธระเบิดที่ยังไม่ระเบิดจากหลาย ๆ เหตุการณ์ เช่น เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2561 ชาวบ้านในตำบล ทัพไทย อำเภอตาพระยา จังหวัดสระแก้ว เหยียบทุ่นระเบิดทำให้ขาขาดได้รับบาดเจ็บสาหัส ขณะเข้าป่าเพื่อไปเก็บหน่อไม้มาขายเลี้ยงครอบครัว (ข่าวช่อง 3. ออนไลน์. 2563) หรือเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน

พ.ศ. 2554 เหตุการณ์ชาวบ้านพบทุ่นระเบิดจำนวนหนึ่งขณะใช้รถไถเกรดปรับที่ดินเพื่อปลูกมันสำปะหลังในตำบลคลองใหญ่ อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร และได้แจ้งให้เจ้าหน้าที่หน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรมที่ 2 /หน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรม กองทัพเรือ บ้านพญากำพู ตำบลหนองตาคง อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร ทราบและเข้าทำการเก็บกู้ ในระหว่างที่เจ้าหน้าที่กำลังทำการเก็บกู้นั้น ทุ่นระเบิดได้เกิดทำงานขึ้นมา เป็นผลทำให้เจ้าหน้าที่ทหารได้รับบาดเจ็บจำนวน 6 นาย (โพสต์ทูเดย์. ออนไลน์. 2563) และเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 เหตุการณ์ไฟไหม้ป่าบนภูเขาตลอดแนวตามความยาวของเทือกเขาบรรทัดตั้งแต่บ้านท่าเลื่อน ตำบลซำราก อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ไปจนถึงตำบลคลองใหญ่ อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ทำให้ทุ่นระเบิดที่หลงเหลือตกค้างจำนวนมากเกิดการระเบิดขึ้นมา ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อเจ้าหน้าที่ดับเพลิงและเจ้าหน้าที่บรรเทาสาธารณภัยต่าง ๆ ไม่สามารถเข้าปฏิบัติหน้าที่ในการดับเพลิงได้อย่างสะดวกและปลอดภัย ส่งผลทำให้เกิดไฟไหม้ป่าเป็นวงกว้างและกินเวลานานหลายวัน สร้างความเสียหายต่อพืชสวน ทรัพย์สิน บ้านเรือนของชาวบ้านในพื้นที่ รวมทั้งผลกระทบจากควันไฟจำนวนมากยังแพร่กระจาย ทำให้มีผู้เจ็บป่วยจากการสูดดมควันไฟเป็นจำนวนมากอีกด้วย (สยามรัฐ. ออนไลน์. 2563)

การวิจัยครั้งนี้ใช้พื้นที่ทุ่นระเบิดบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว จังหวัดพิจิตร และจังหวัดตราด เป็นกรณีศึกษา พบว่าทุ่นระเบิดและสรรพาวุธระเบิดที่ยังไม่ระเบิดที่พบในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดทั้ง 3 จังหวัดนั้นเป็นทุ่นระเบิดที่ผลิตมาจากหลายประเทศด้วยกัน เช่น สหรัฐอเมริกา รัสเซีย จีน เวียดนาม และเชกโกสโลวเกีย ประกอบด้วยทุ่นระเบิด 2 ประเภทด้วยกัน คือ 1. ประเภททุ่นระเบิดดักถล่ม ได้แก่ 1) ทุ่นระเบิดดักถล่มแบบ M 7 A2 2) ทุ่นระเบิดดักถล่มแบบ M 6 A 1 และ 3) ทุ่นระเบิดดักถล่มแบบ TM 46 2. ประเภททุ่นระเบิดสังหารบุคคล ได้แก่ 1) ทุ่นระเบิดสังหารบุคคลแบบ Type 72 และแบบ Type 72 B หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าตลับแป้ง 2) ทุ่นระเบิดสังหารบุคคลแบบ PMD หรือแบบ PMD - 6M หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าระเบิดโรงผี 3) ทุ่นระเบิดสังหารบุคคลแบบ M 16 A1 หรือแบบ M 16 A2 หรือที่ชาวบ้านมักเรียกว่ากบกระโดด 4) ทุ่นระเบิดสังหารบุคคลแบบ POMZ และแบบ POMZ-2M หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าฝักข้าวโพด 5) ทุ่นระเบิดสังหารบุคคลแบบ PMN และแบบ PMN 2 หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าระเบิดปืนโต 6) ทุ่นระเบิดสังหารบุคคลแบบ M 14 และ MN 79 หรือที่ชาวบ้านเรียกว่ากวนอิม 7) ทุ่นระเบิดสังหารบุคคลแบบ Type 69 หรือที่ชาวบ้านมักเรียกว่าระเบิดปลากะปอง เป็นต้น (พรทิวา อาชีวะ และคณะ. 2561 : 276-278)

ลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ที่พบทุ่นระเบิดและสรรพาวุธระเบิดที่ยังไม่ระเบิดในแต่ละจังหวัดมีความแตกต่างกัน เช่น จังหวัดสระแก้ว พื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบเนินเขา สลับเนินเขาเตี้ย ๆ ปกคลุมด้วยป่าเบญจพรรณ มีลำคลองกั้นตามแนวชายแดน ทุ่นระเบิดและสรรพาวุธระเบิดที่ยังไม่ระเบิดที่พบเป็นประเภททุ่นระเบิดสังหารบุคคลแบบต่าง ๆ ซึ่งมักจะถูกวางไว้ตามเส้นทางเดินเท้า ตามร่องน้ำ ฐานทหารและพื้นที่สู้รบเก่า ส่วนทุ่นระเบิดประเภทดักถล่มแบบต่าง ๆ และทุ่นระเบิดสังหารบุคคลที่วางล้อมทุ่นระเบิดดักถล่มเพื่อป้องกันการรื้อถอน มักพบอยู่ตามเส้นทางที่คาดว่าฝ่ายตรงข้ามใช้เคลื่อนย้ายยานพาหนะในช่วงที่มีการสู้รบ รวมทั้งยังพบสรรพาวุธระเบิดที่ยังไม่ระเบิด เช่น ลูกจรวด RPG ลูกระเบิดขว้างและลูกกระสุนจากเครื่องยิงลูกระเบิดวิถีโค้งชนิดต่าง ๆ บริเวณพื้นที่สู้รบเก่า บริเวณพื้นที่ที่ในการทำเกษตรของชาวบ้าน

ขณะที่จังหวัดจันทบุรี ลักษณะภูมิประเทศบางพื้นที่เป็นภูเขาเตี้ย ๆ บางพื้นที่เป็นที่ราบ บางพื้นที่เป็นลำธารมีน้ำไหลผ่าน หรือเป็นป่าไม้เบญจพรรณ และสวนผลไม้ของชาวบ้าน พื้นที่ที่พบทุ่นระเบิดส่วนใหญ่อยู่บริเวณเส้นเขตแดนและพื้นที่ใกล้เคียง เป็นทุ่นระเบิดประเภทดักรถถังแบบต่าง ๆ ถูกวางไว้ตามเส้นทางที่เคยเป็นเส้นทางเคลื่อนที่ทางทหารในช่วงมีการสู้รบ เพื่อตัดเส้นทางลำเลียงอาวุธ ยุทโธปกรณ์ และการส่งกำลังบำรุง และทุ่นระเบิดสังหารบุคคลชนิดต่าง ๆ ที่ถูกวางไว้ตามบริเวณริมคลอง หนองน้ำ หรือป่าโปร่งที่ใช้ในการสู้รบเพื่อการระวังป้องกันฐานที่มั่นและบุคคลสกัดกั้นให้ฝ่ายตรงข้ามเกิดความล่าช้าในการติดตาม รวมทั้งสรรพาวุธระเบิดที่ยังไม่ระเบิดจะพบอยู่ตามเรือกวสวไร่นาของชาวบ้าน ปัจจุบันเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดในจังหวัดจันทบุรี ได้รับการเก็บกู้ทุ่นระเบิดและปลดปล่อยเป็นพื้นที่ปลอดภัยจากทุ่นระเบิดแล้ว โดยศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ ศูนย์บัญชาการทางทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย ได้ทำการปลดปล่อยและส่งมอบพื้นที่ให้กับภาคีต่าง ๆ ไปแล้วเมื่อปีงบประมาณ 2564

ส่วนจังหวัดตราด ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงชัน มีความสูงระหว่าง 200 เมตร ถึง 850 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง บางช่วงเป็นหน้าผา หุบเหวลึก สภาพเป็นป่าดงดิบ รกทึบ มีความชื้นสูง มีฝนตกชุกตลอดทั้งปี พื้นที่ทุ่นระเบิดจะอยู่ตามแนวเส้นเขตแดนไทย-กัมพูชา ตลอดแนวเทือกเขาบรรทัดซึ่งมีความยาวกว่า 120 กิโลเมตร ตั้งแต่ตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด จนถึงตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด ยากแก่การเดินทางเข้าพื้นที่ทุ่นระเบิด มีสัตว์ป่าชุกชุม เช่น ช้าง หมู หนูป่า งู รวมทั้งหาคุดเลือดและเห็บลม เป็นต้น ลักษณะภูมิประเทศและภัยจากสัตว์ป่าเป็นอันตรายต่อเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเก็บกู้ทุ่นระเบิดอย่างมาก ทุ่นระเบิดที่พบส่วนใหญ่เป็นประเภททุ่นระเบิดสังหารบุคคลแบบต่าง ๆ ถูกฝังไว้ตลอดแนวเทือกเขาบรรทัด ตามเส้นทางเดิน ร่องน้ำ โคนต้นไม้ ซอกหินและช่องทางเดินผ่านเข้าออกแดนตามธรรมชาติ ส่วนประเภททุ่นระเบิดดักรถถังมักถูกพบตามเส้นทางที่เคยใช้ในการเคลื่อนย้ายของกองกำลังต่าง ๆ (พรทิวา อาชีวะ และคณะ, 2561 : 276-278)

ดังนั้น ปัญหาการหลงเหลืออยู่ของทุ่นระเบิดในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดชายแดนจังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด ได้ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินวิถีทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวและเป็นอุปสรรคต่อความปรารถนาที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชายแดนให้ดียิ่งขึ้น เช่น ความต้องการที่จะกลับไปใช้พื้นที่เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจเหมือนดังเช่นที่เคยทำมาก่อนการเกิดสงคราม หรือความต้องการของชาวบ้านที่จะเข้าไปหาของป่าในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดเพื่อการดำรงชีวิต ความต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่ชายแดนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือความต้องการที่จะส่งเสริมให้เปิดจุดผ่านแดนต่าง ๆ หรือแม้กระทั่งความต้องการให้หน่วยงานของรัฐออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินเพื่อนำไปแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุนไว้ใช้ในการลงทุนทำมาหากิน หรือปลูกสร้างที่อยู่อาศัย รวมทั้งการสร้างแนวทางในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดซึ่งได้ดำเนินการเก็บกู้และปลดปล่อยให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยจากทุ่นระเบิดแล้วนั้น จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการทุ่นระเบิดที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเท่านั้น ซึ่งจะต้องมีการตอบคำถามวิจัยหลักที่ว่า จะสามารถฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดชายแดนในจังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด อย่างไรเสียก่อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สนใจทำการศึกษาเรื่อง แนวทางการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดชายแดน

จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด นี้ขึ้นมา โดยมีความคาดหวังว่าจะเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ขับเคลื่อนอย่างสมเหตุสมผลและสอดคล้องกับบริบททางสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุ่นระเบิดในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดชายแดนจังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบข้ามพหุสาขา (Transdisciplinary Research) เป็นการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายสาขาเข้าด้วยกัน ส่วนวิธีการวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิธีวิทยาการสร้างทฤษฎีติดพื้น (Grounded Theory Methodology) การเลือกกรณีศึกษาใช้แนวคิดการเลือกตัวอย่างในเชิงคุณภาพ (Qualitative Sampling) เป็นหลัก การเลือกตัวอย่างเชิงคุณภาพในตรรกะที่เป็นตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive or Purposeful Sampling) กล่าวคือ เป็นการเลือกกรณีศึกษาที่ให้ข้อมูลมากพอสำหรับการศึกษาในเชิงลึก (Information-rich Case for Study in Depth) การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการศึกษาเอกสารจากเอกสาร 2 ประเภท ได้แก่ เอกสารชั้นต้น (Primary Data) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Data) การสัมภาษณ์จากผู้รู้และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นหลัก โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ รวม 3 รูปแบบ คือ 1) การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral History) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการหรือไม่มีโครงสร้าง (Informal or unstructured Interview) คือ มีเพียงคำถามวิจัยเป็นแนวสัมภาษณ์ ในที่นี้จะมีผู้ให้ข้อมูลหลัก 2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยมุ่งรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ (Field Research) โดยการใช้แนวสัมภาษณ์เจาะลึกโดยอาศัยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในปัจจุบันทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน และ 3) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีสถานภาพหลากหลาย โดยมีประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจงในการสนทนาแต่ละครั้ง การเก็บข้อมูลจะเป็นการรวบรวมข้อมูลจากบุคคลตั้งแต่ 3-5 คน ซึ่งเป็นการจับกลุ่มเสวนาระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ในลักษณะของการโต้ตอบกัน และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ การตรวจสอบข้อมูลดังกล่าว ใช้หลักการตรวจสอบข้อมูลที่หลากหลาย (Triangulation) โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลด้วยการอาศัยความแตกต่างของผู้ให้ข้อมูล การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน และการตรวจสอบข้อมูลการเก็บข้อมูลเดียวกันในเวลาที่แตกต่างกัน จากนั้นนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่เป็นการตีความหมายทางสังคม (Social Meaning) ในลักษณะต่างๆ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม โดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ แนวนโยบาย ส่วนรูปแบบการวิเคราะห์ที่ใช้เพื่อช่วยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยมีรูปแบบ ได้แก่ การจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping) ให้

เป็นระบบ การวิเคราะห์เชิงกระบวนการ ขั้นตอนของกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องและความสอดคล้องกัน และการวิเคราะห์เชิงสาเหตุ โดยคำนึงถึงสาเหตุที่มาจากหลากหลายปัจจัย สาเหตุที่มีข้อมูลรองรับการตีความและข้อมูลดังกล่าวได้ผ่านการตรวจสอบมาแล้ว

สรุปผลการวิจัย

จากสถานการณ์การสู้รบของกองกำลังฝ่ายต่าง ๆ ในประเทศกัมพูชา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 เรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2522 กองกำลังทหารเวียดนามสามารถเข้ายึดครองประเทศกัมพูชาทั้งหมดได้เป็นผลสำเร็จ ทำให้ทหารเขมรแดงและประชาชนชาวกัมพูชาต้องถอยร่นหลบหนีเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ในการสู้รบของทหารเขมรแดงเพื่อขับไล่กองกำลังทหารของประเทศเวียดนามในเขตประเทศไทยนั้น กองกำลังทั้ง 2 ฝ่าย จะใช้กลยุทธ์หรือยุทธวิธีเพื่อสกัดกัน รั้งหน่วง ถ่วงเวลา เปลี่ยนเส้นทางการเคลื่อนที่ หรือทำลายฝ่ายตรงข้ามด้วยการวางทุ่นระเบิดดักไว้ตามภูมิประเทศสำคัญต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเส้นทางทางการเคลื่อนย้ายของฝ่ายตรงข้าม ต่อมาเมื่อสงครามในประเทศกัมพูชาจบสิ้นลง มีการถอนกำลังทางทหารของแต่ละฝ่ายออกไปทั้งหมดแล้ว ก็ไม่ปรากฏว่าได้มีการเก็บกู้ ทุ่นระเบิดและสรรพาวุธระเบิดที่ยังไม่ระเบิดออกไปจากพื้นที่ที่เคยเป็นสมรภูมิรบในเขตประเทศไทยแต่อย่างใด ยังคงพบเศษซากวัตถุระเบิดจำนวนมากในเขตพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ตามแนวชายแดนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่นั้นได้และยังเป็นอันตรายต่อชาวบ้านที่ต้องเข้าไปใช้พื้นที่ป่าหาเลี้ยงชีพ จนกระทั่งประเทศไทยได้ลงนามภายใต้อนุสัญญาออกตาวา ว่าด้วยการห้ามใช้ ห้ามสะสม ห้ามผลิตและห้ามโอน และการทำลายทุ่นระเบิดสังหารบุคคล ที่ประเทศแคนาดา เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2540 และให้สัตยาบันต่อองค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2541 มีผลบังคับใช้ต่อประเทศไทย ตั้งแต่พฤษภาคม 2542 เป็นต้นไป ทำให้ประเทศไทยมีพันธกรณีหลัก 5 ประการ เรียกรวมกันว่า “การปฏิบัติการทุ่นระเบิดเพื่อมนุษยธรรม (Humanitarian Mine Action) ได้แก่

1. การทำลายทุ่นระเบิดสังหารบุคคลที่สะสมไว้ในคลังให้หมดไปภายในเวลา 4 ปี นับจากอนุสัญญาฯ มีผลบังคับใช้ แต่ให้เก็บไว้ได้จำนวนที่น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น เพื่อการฝึกค้นหา เก็บกู้ และทำลาย
2. การเก็บกู้ทุ่นระเบิดสังหารบุคคลภายในอาณาเขตให้หมดไปภายใน 10 ปี นับจากอนุสัญญาฯ มีผลบังคับใช้
3. การแจ้งเตือนและให้ความรู้จากอันตรายของทุ่นระเบิดเพื่อลดโอกาสที่จะเกิดผู้ประสบภัยรายใหม่
4. การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากทุ่นระเบิด และ
5. การดำเนินการทางกฎหมายให้เป็นไปตามอนุสัญญาฯ รวมถึงการรายงานประจำปีตามมาตรการด้านความโปร่งใส (ศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ. 2563 : 9)

ภายใต้อนุสัญญาออกตาวา ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติเพื่อปลดปล่อยพื้นที่อันตรายจากทุ่นระเบิด โดยทุกหน่วยต้องขึ้นตรงกับการบังคับบัญชาและใช้มาตรฐานการปฏิบัติงานการเก็บกู้ทุ่นระเบิดตาม

หลักการสากลและข้อกำหนดของศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ TMAC (Thailand Mine Action Center) คือ ศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ ศูนย์บัญชาการทางทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย เป็นหน่วยขึ้นตรง ศูนย์บัญชาการทางทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย มีภารกิจในการวางแผน อำนวยการ ประสานงาน กำกับดูแล และดำเนินกิจการทั้งปวง เพื่อให้การดำเนินงานเรื่องทุ่นระเบิดสังหารบุคคลเป็นไปตามอนุสัญญาว่าด้วย “การห้ามใช้ สะสม ผลิตและโอน และทำลายทุ่นระเบิดสังหารบุคคล” ปฏิบัติหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งควบคุมและกำกับดูแลการปฏิบัติการเก็บกู้ทุ่นระเบิด และสรรพาวุธระเบิดที่ยังไม่ระเบิดในสนามของหน่วยปฏิบัติการด้านทุ่นระเบิดเพื่อมนุษยธรรมต่าง ๆ และมีขอบเขตความรับผิดชอบดังนี้

1. ดำเนินการด้านกฎหมายในการห้ามใช้ทุ่นระเบิดสังหารบุคคล
2. ปฏิบัติการตรวจค้นและทำลายทุ่นระเบิดสังหารบุคคล
3. ให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับทุ่นระเบิดสังหารบุคคล รวมทั้งให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ประสบภัยจากทุ่นระเบิดสังหารบุคคลและปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากทุ่นระเบิดเพื่อมนุษยธรรม
4. ประสานงาน และร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ
5. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการดำเนินงานทุ่นระเบิดเพื่อมนุษยธรรม

ผลจากอนุสัญญาออกตาวาจึงทำให้ต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบเข้ามาทำการเก็บกู้ทุ่นระเบิด โดยการบริหารจัดการทุ่นระเบิดในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดชายแดนจังหวัดสระแก้ว เป็นการบริหารจัดการโดยหน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรมที่ 1 (1 Humanitarian Mine Action Unit/HMAU 1) ส่วนจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด เป็นการบริหารจัดการของหน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรมที่ 2/หน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรม กองทัพเรือ (2 Humanitarian Mine Action Unit/ HMAU 2) โดยทั้ง 2 หน่วยปฏิบัติการทำงานขึ้นตรงต่อศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ ร่วมกับองค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ (NGOs) อาทิเช่น องค์การความช่วยเหลือแห่งประชาชนชาวนอร์เวย์ (NPA) สมาคมผู้เก็บกู้ทุ่นระเบิดพลเรือนไทย (TDA) ซึ่งมีส่วนร่วมในการแบ่งพื้นที่เก็บกู้ทุ่นระเบิดของทั้ง 3 จังหวัดชายแดนภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด เพื่อบริหารจัดการทุ่นระเบิดในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยจากทุ่นระเบิด โดยศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ มีการดำเนินงานตามหลักมาตรฐานสากลในการทำงาน ซึ่งมีกระบวนการทำงานดังนี้

1. การฝึกอบรมกำลังพลก่อนการปฏิบัติงาน เป็นการพัฒนาศักยภาพให้มีความเชี่ยวชาญในการเก็บกู้ทุ่นระเบิด โดยศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ มีหน่วยขึ้นตรงซึ่งเป็นศูนย์ฝึกอบรม จำนวน 3 หน่วย ให้การฝึกอบรมพัฒนาขีดความสามารถให้กับกำลังพลดังนี้

- 1.1 ศูนย์ฝึกตรวจค้นและทำลายทุ่นระเบิด (ศตท.ศทช.ฯ) รับผิดชอบและฝึกอบรมในเรื่องของการตรวจค้นและทำลายทุ่นระเบิด

1.2 ศูนย์ฝึกการแจ้งเตือนและให้ความรู้ (ศจร.ศทช.ฯ) รับผิดชอบและฝึกอบรมในเรื่องของการแจ้งเตือนให้ความรู้และหาข่าวเกี่ยวกับอันตรายจากทุ่นระเบิด

1.3 ศูนย์ฝึกสุนัขตรวจค้นทุ่นระเบิด (ศสท.ศทช.ฯ) รับผิดชอบและฝึกอบรมในเรื่องการฝึกสุนัขตรวจค้นทุ่นระเบิดและผู้บังคับสุนัข (ศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ. 2563 : 16)

เมื่อบุคลากรผ่านการอบรมจนครบหลักสูตรแล้วจะได้รับใบรับรองการปฏิบัติงาน และจะถูกส่งไปประจำการตามหน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดในแต่ละพื้นที่ปฏิบัติการ

2. การลงพื้นที่ปฏิบัติการเก็บกู้ทุ่นระเบิด โดยศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ ร่วมกับองค์การความช่วยเหลือแห่งประชาชนชาวนอร์เวย์ NPA (Norwegian People Aids) ซึ่งมีสมาชิกในองค์การเป็นอดีตข้าราชการทหารที่มีความเชี่ยวชาญด้านทุ่นระเบิดและพลเรือนที่เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติการด้านการเก็บกู้ทุ่นระเบิด เพื่อร่วมกันปฏิบัติการตามภารกิจของศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติในการสำรวจพื้นที่ทุ่นระเบิดและกำหนดพื้นที่ นั้น ๆ ว่าเป็นพื้นที่อันตรายต้องสงสัยว่ามีทุ่นระเบิด ซึ่งเรียกว่า SHA (Suspected Hazardous Area) หรือว่าพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่อันตรายที่ได้รับการยืนยันว่ามีทุ่นระเบิด เรียกว่า CHA (Confirmed Hazardous Area) และแบ่งมอบพื้นที่ปฏิบัติการในการเก็บกู้ทุ่นระเบิดให้กับหน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดต่าง ๆ โดยเฉพาะ ได้แก่ หน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรมที่ 1 (1 Humanitarian Mine Action Unit/HMAU 1) รับผิดชอบและดำเนินการเก็บกู้ทุ่นระเบิดให้เป็นไปตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายในจังหวัดสระแก้ว และหน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรมที่ 2/หน่วยปฏิบัติการทุ่นระเบิดด้านมนุษยธรรม กองทัพเรือ (2 Humanitarian Mine Action Unit/HMAU 2) รับผิดชอบและดำเนินการเก็บกู้ทุ่นระเบิดให้เป็นไปตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายในจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด

3. การรายงานผลการปฏิบัติการ เพื่อยืนยันพื้นที่ทุ่นระเบิดในการปฏิบัติการตามกระบวนการทำงานในทุกขั้นตอน การรับรองพื้นที่ปลอดภัยจากทุ่นระเบิด และการยกเลิกพื้นที่ทุ่นระเบิด หลังจากรายงานผลการปฏิบัติการแล้ว สามารถนำพื้นที่ปลดปล่อยจากทุ่นระเบิดไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การรายงานผลการเก็บกู้ทุ่นระเบิดเป็นการรายงานผลการปฏิบัติการเก็บกู้ทุ่นระเบิดในพื้นที่เป้าหมาย เป็นการนำเสนอผลการดำเนินงาน เป็นการรายงานเพื่อนำพื้นที่กลับมาใช้ประโยชน์ คืบพื้นที่ให้ชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนได้นำพื้นที่มาพัฒนา

ข้อจำกัดส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการทุ่นระเบิดโดยภาครัฐในเชิงกฎหมายจะมีการบังคับใช้กฎอัยการศึกในบางพื้นที่ทุ่นระเบิดทำให้ส่งผลกระทบต่อพัฒนาพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ที่ภาคประชาสังคมไม่สามารถเข้าไปพัฒนาพื้นที่ได้

สรุปบทเรียนการบริหารจัดการทุ่นระเบิดโดยภาครัฐจากกระบวนการทำงานบริหารจัดการทุ่นระเบิดโดยภาครัฐที่ได้ร่วมกับองค์กรระหว่างประเทศ (NGOs) ภายใต้อนุสัญญาออตโตวานั้น ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา มีบางพื้นที่ที่กลายมาเป็นจุดผ่อนปรน จุดผ่านแดนถาวร ได้แก่ จุดผ่อนปรนการค้าบ้านหนองเอี่ยน ตำบลท่าข้าม อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว จุดผ่านแดนถาวรบ้านแหลม ตำบลเทพนิมิต อำเภอบึงนาราง จังหวัดจันทบุรี และกำลังพัฒนาช่องทางธรรมชาติให้เป็นจุดผ่านแดนถาวรบ้านท่าเสา ตำบลแหลมกลัด อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด ได้ถูกพัฒนาไปเป็นพื้นที่ที่สร้างโอกาสทางการค้าชายแดนเปิดโอกาสให้ภาคธุรกิจและ

กลุ่มผู้ค้าขายแดนเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ในกระบวนการการทำงานต้องมีภาคีเครือข่ายที่มากกว่าเดิมเข้ามา ร่วมในขั้นของการวางแผนและการปฏิบัติการเช่น ชุมชน ท้องถิ่น ผู้ประสบปัญหาที่ได้รับผลกระทบ เป็นต้น จากนั้นทบทวนว่าการเก็บกู้ทุ่นระเบิดที่ไม่มีภาคีแนวราบ และขยับเป้าหมายไปสู่การสร้างประโยชน์สูงสุด เช่น คืนพื้นที่ให้ท้องถิ่นนำไปพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจและสังคมหรือเป็นพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ทางทหาร หรือเป็น สวัสดิการเยียวยาผู้ประสบปัญหาที่ได้รับผลกระทบ เป็นต้น ต่อไปก็อาจจะให้ภาคประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น ผู้ที่ได้รับผลกระทบเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการบริหารจัดการทุ่นระเบิด หากรอทางราชการหรือทหาร อย่างเดียวจะใช้เวลานาน แม้จะมี NGOs เข้ามาช่วย แต่เป้าหมายและประโยชน์ไม่ได้อยู่ที่ “คน”

อภิปรายผลการวิจัย

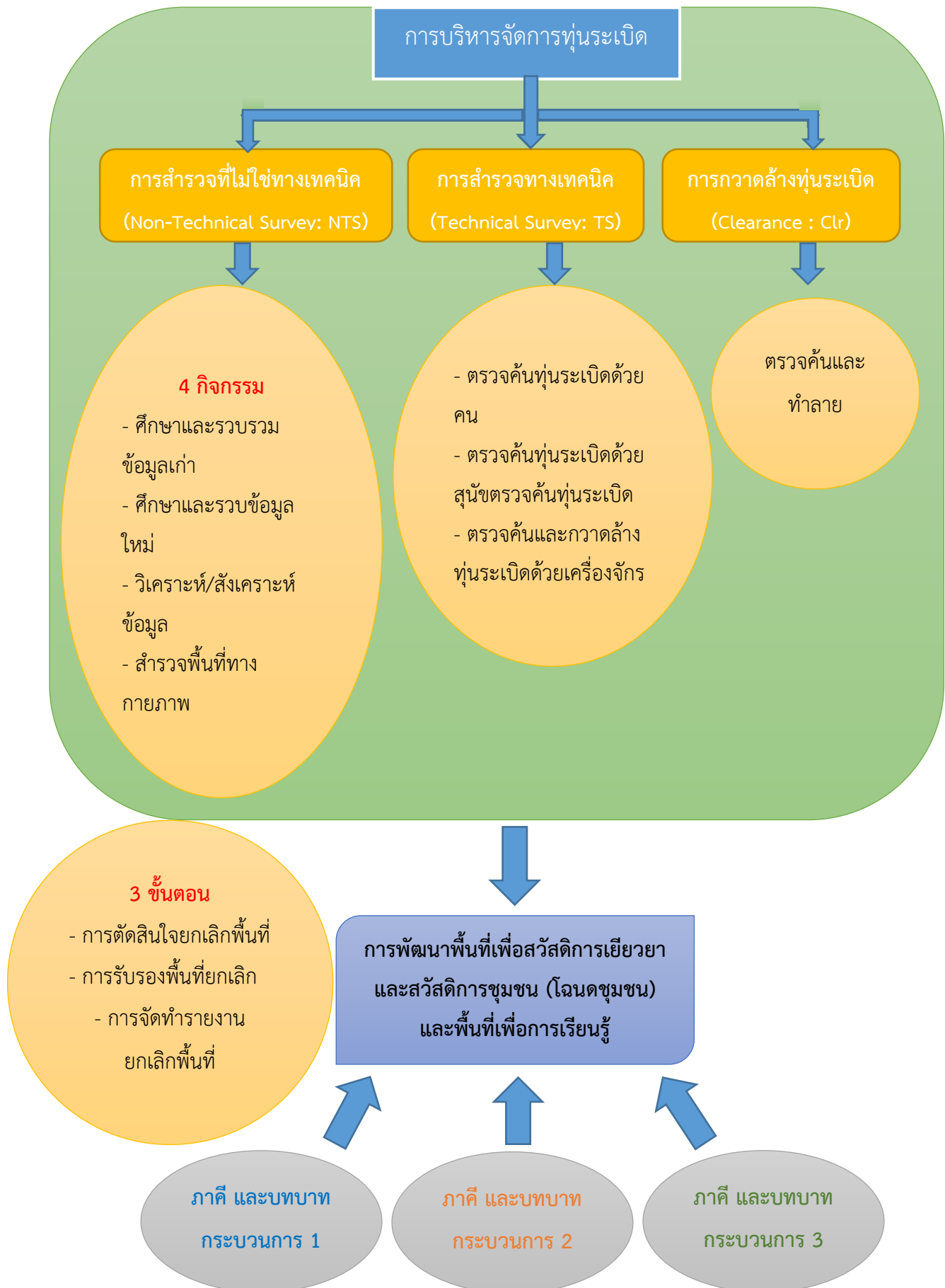
แนวคิดการจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ (New Public Governance-NPG) เกิดขึ้นภายใต้ บริบทที่ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ได้เข้ามามีส่วน ร่วมในการดำเนินงานสาธารณะ ในรูปแบบของการจัดการภาคี แนวคิด NPG นั้นพลเมืองสามารถเข้าไปมีส่วน ร่วมเป็นภาคีกับภาครัฐได้ 3 ระดับ คือ 1) ระดับจุลภาค สามารถมีส่วนร่วมได้โดย “การผลิตร่วมกัน” 2) ระดับ มหาภาค พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมในรูปของ “การจัดการภาคีร่วมกัน” 3) ระดับกลาง พลเมืองสามารถมี ส่วนร่วมในรูปของ “การจัดการร่วมกัน” (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. 2556 : 186 และ 195)

การศึกษาเรื่องแนวทางการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดชายแดน : กรณีศึกษา จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด ภายใต้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการ ทุ่นระเบิดในเขตพื้นที่ ทุ่นระเบิดชายแดนจังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการทุ่นระเบิดเป็นการร่วมมือกันระหว่างศูนย์ปฏิบัติการทุ่นระเบิดแห่งชาติ กับองค์การความ ช่วยเหลือแห่งประชาชนนอร์เวย์ NPA (Norwegian People Aids) โดยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาโครงการ ด้านเทคนิค การวิจัยพัฒนาและการสนับสนุนงบประมาณ และยังร่วมกับภาคีต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิด มี ส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทุ่นระเบิด ซึ่งสนับสนุนงานวิจัยของ พรทิพา อาชีวะ และคณะ (2561) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขตชายแดนไทย- กัมพูชา จังหวัดจันทบุรีและตราดวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและผลกระทบของพื้นที่ทุ่นระเบิดศักยภาพ ปัจจัยที่มีผลและข้อเสนอเชิงนโยบายในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดในเขต ชายแดนไทย-กัมพูชาของจังหวัดสระแก้ว จันทบุรีและตราด พบว่า ประชาชนในพื้นที่ต่างมีความมั่นใจว่าหากมี การเก็บกู้ทุ่นระเบิดรวมถึงกระสุนดินปืนที่ตกค้างอยู่ในพื้นที่มาเป็นระยะเวลานานได้แล้วนั้น ประชาชนผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียต่างมีความมั่นใจว่าจะสามารถสร้างกระบวนการความร่วมมือในลักษณะของการเป็นภาคีเครือข่าย การบริหารจัดการ (public governance) ในการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนโดยมีภาคี ผู้ร่วมขับเคลื่อนในการบริหาร จัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดที่สำคัญ 5 ภาคีหลักด้วยกัน คือ 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) หน่วยราชการ ส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทุ่นระเบิด เช่น กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ 3) หน่วยงาน ประเภตองค์กรมหาชน เช่น สถาบันพัฒนาชุมชน เป็นต้น 4) กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้านในท้องที่ และ 5) องค์กร เอกชนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น มูลนิธิ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

อย่างไรก็ดี จากข้อเสนอสำคัญของ พรทิวา อาชีวะ (2561) ที่เสนอว่าควรมีการยกเลิกกฎอัยการศึกในพื้นที่ทุ่นระเบิดและจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการทุ่นระเบิดในลักษณะที่มีหลายภาคส่วนเข้าร่วมกับทางรัฐที่เราเรียกกันว่า ภาควิชาการบริหารสาธารณะ (public governance) นั้น อาจจะต้องมีการทบทวนกระบวนการ public governance ขณะที่การจัดการภาควิชาสาธารณะแนวใหม่ (NGP) เน้นเรื่องการจัดการสาธารณะที่มีการร่วมมือกับ ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งในการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างยั่งยืนโดยมีภาคีผู้ร่วมขับเคลื่อนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุ่นระเบิดที่สำคัญ 5 ภาคีหลักด้วยกันข้างต้น ยังขาดกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากทุ่นระเบิด ผู้ที่ได้รับการเยียวยา ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ที่ได้รับการปลดปล่อยแล้ว โดยมุ่งเป้าไปสู่การพัฒนาพื้นที่นั้นเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านสวัสดิการเยียวยาและสวัสดิการชุมชน (โหนดชุมชน) และพื้นที่เพื่อการเรียนรู้

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยเรื่องแนวทางการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดชายแดน : กรณีศึกษา จังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด ภายใต้วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการทุ่นระเบิดในเขตพื้นที่ทุ่นระเบิดชายแดนจังหวัดสระแก้ว จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดตราด สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 การพัฒนาพื้นที่เพื่อสวัสดิการเยียวาและสวัสดิการชุมชน

จากแผนภาพที่ 1 การบริหารจัดการทุนระเบิดโดยภาครัฐอย่างเดียวไม่สามารถที่จะพัฒนาพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจและสังคมได้ จะต้องมีการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายสาธารณะให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเดิมภาครัฐมีเป้าหมายในการทำให้พื้นที่ปลอดจากทุนระเบิด ไม่ได้มีส่วนในการพัฒนาพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น จึงตั้งเป้าหมายใหม่ให้ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการทุนระเบิดในอนาคต

1. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ทหาร กรมป่าไม้ เป็นต้น ควรมีนโยบายให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเสมอภาค เที่ยงธรรม ตรงไปตรงมาโดยไม่เลือกปฏิบัติในการให้คำแนะนำช่วยเหลือการเก็บกู้ทุนระเบิด
2. ควรสร้างความร่วมมือกันแบบพหุภาคีเพื่อนำไปสู่การสร้างศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ทุนระเบิดอย่างจริงจังภายใต้แนวคิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน
3. สำนักงานพัฒนาชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดฝึกอบรมด้านการพัฒนาอาชีพ อีกทั้งความรู้ใหม่ ๆ ในการใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ทุนระเบิดที่มีความปลอดภัยขั้นสูงสุด
4. จัดตั้ง NGOs ช่วยเหลือในการตรวจค้นทุนระเบิดให้มากขึ้นโดยภาครัฐเป็นผู้รับผิดชอบในการฝึก
5. ยกปัญหาทุนระเบิดชายแดนให้เป็นปัญหาเร่งด่วนของชาติเพื่อดำเนินการเก็บกู้ทุนระเบิดพร้อมส่งมอบพื้นที่ปลอดภัยให้กับประชาชนไว้ใช้ทำมาหากิน
6. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ทุนระเบิดควรตั้งงบประมาณในสนับสนุนการเก็บกู้ทุนระเบิดให้กับเจ้าหน้าที่
7. หน่วยงานปักปันเขตแดนควรดำเนินการในเรื่องพื้นที่รอกการปักปันเขตแดน (Areas to be demarcated/AD) ให้ชัดเจนเนื่องจากหลายเขตพื้นที่ทุนระเบิดอยู่ห่างจากเส้นเขตแดนไม่ถึง 300 เมตร จึงไม่สามารถเข้าดำเนินการปลดปล่อยพื้นที่ได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายพื้นที่ทำการวิจัยให้กว้างขึ้น เช่น การศึกษาการพัฒนาเชิงบูรณาการตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาของจังหวัดที่มีเขตติดต่อระหว่างไทย-กัมพูชา เพื่อทำการเปรียบเทียบถึงศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเชิงบูรณาการตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา และจะทำให้สามารถได้มาซึ่งตัวชี้วัดใหม่ที่ใช้เป็นมาตรฐานได้

2. ควรทำการศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณเพื่อการสำรวจข้อมูลพื้นที่ทุรกันดารในมุมอื่น ๆ เพื่อนำข้อมูลไปสู่การพัฒนาพื้นที่ทุรกันดารชายแดนที่มีความหลากหลายมิติมากยิ่งขึ้น

3. ควรศึกษาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเชิงบูรณาการตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ในอีก 3 ถึง 5 ปีข้างหน้า เพื่อให้ทราบถึงหากมีการเปลี่ยนแปลงผู้นำประเทศแล้ว จะมีผลต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในอนาคตหรือไม่อย่างไร

บรรณานุกรม

ข่าวช่อง 3. (2561). **ชาวบ้านเคราะห์ร้ายเหยียบกับระเบิด**. ออนไลน์. แหล่งที่มา:

<https://www.news.ch3thailand.com> : 11 ก.ค. 63

พรทิพา อาชีวะ จำลอง แสนเสนาะ กนกวรรณ อยู่ไสว ขวัญศิริ เจริญทรัพย์. (2561). **ศักยภาพการมีส่วนร่วม**

ร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ทุรกันดารในเขตชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดจันทบุรี และตราด. โครงการวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

โพสต์ทูเดย์. (2563). **ชาวบ้านพบทุรกันดาร**. ออนไลน์. แหล่งที่มา :

<https://www.posttoday.com/social/local/94459> : 13 พ.ค. 63

สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และปรีดา วานิชภูมิ. (2556). **การจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่: ความหมาย และ**

นัยสำคัญ. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา. 1 (1) กรกฎาคม-ธันวาคม. 183-214.

สยามรัฐ. (2563). **ไฟไหม้ป่าเขาบรรทัด**. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <https://siamrath.co.th/n/135038>

11 ก.ค. 63

ศูนย์ปฏิบัติการทุรกันดารแห่งชาติ. (2563). **การปฐมนิเทศกำลังพลปฏิบัติงานทุรกันดารเพื่อมนุษยธรรม**

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563.

ศูนย์ปฏิบัติการทุรกันดารแห่งชาติ. (2563). **ระเบียบปฏิบัติประจำภาคสนาม. อัตสำเนาของศูนย์ปฏิบัติการ**

ทุรกันดารแห่งชาติ

